ХАРТЫЯ САВЕТА ЕЎРОПЫ ПА АДУКАЦЫІ ДЛЯ ДЭМАКРАТЫЧНАГА ГРАМАДЗЯНСТВА І АДУКАЦЫІ Ў ГАЛІНЕ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА

Юрыдычныя дакументы

Рэкамендацыя CM/Rec (2010) 7 і тлумачальны мемарандум

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Хартыя Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека

Рэкамендацыя CM/Rec (2010) 7,
зацверджаная Камітэтам міністраў
Савета Еўропы 11 мая 2010 года,
і тлумачальны мемарандум

Выдавецтва Савета Еўропы

© Савет Еўропы, Кастрычнік 2010 ангельскае выданне: Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education
ISBN 978-92-871-6898-6

© Савет Еўропы, Лістапад 2017 беларускі пераклад ISBN: 978-92-871-8539-6

Гэты пераклад апублікаваны Савет Еўропы, але пад выключнай адказнасцю перакладчыка (неафіцыйны пераклад).

Адтварэнне тэкстаў, якія змяшчаюцца ў дадзенай публікацыі, дазваляецца пры поўнай спасылцы на крыніцу, а менавіта Савет Еўропы. Калі гэтыя тэксты прызначаныя для выкарыстання ў камерцыйных мэтах або для перакладу на адну з неафіцыйных моў Савета Еўропы, просім звязацца з выдавецтвам па адрасе: publishing@coe.int

Partnership for Good Governance

EUROPEAN UNION — COUNCIL OF EUROPE / CONSEIL DE L'EUROPE

Меркаванні, выкладзеныя ў гэтай працы, належаць аўтарам і не абавязкова адлюстроўваюць афіцыйную палітыку Рады Еўропы і Еўрапейскага Звяза.

Беларускі пераклад і выпуск гэтай публікацыі прафінансаваны ў межах супольнага праекта з Еўрапейскім Звязам «Аб спрыянні адукацыі ў галіне правоў чалавека і дэмакратычнай грамадзянскасці ў краінах Усходняга партнёрства».

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
http://book.coe.int
© Савет Еўропы, Верасень 2017
Выдадзена Саветам Еўропы

1. Рэкамендацыя CM/Rec (2010) 7, зацверджаная Камітэтам міністраў Савета Еўропы 11 мая 2010 года, па прапанове Кіруючага камітэта адукацыі (CDED).

2. Дадзеная публікацыя змяшчае тэкст Рэкамендацыі CM/Rec (2010) 7 і тлумачальны мемарандум да яе.

Рэкамендацыя CM/Rec (2010) 7

Камітэта міністраў дзяржавам-членам СЕ адносна Хартыі Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека

(Прынята Камітэтам Міністраў 11 мая 2010 на 120-й Сесіі)

Камітэт міністраў, у адпаведнасці з палажэннямі артыкула 15.b Статута Савета Еўропы,

Нагадваючы аб асноўнай задачы Савета Еўропы - прасоўваць правы чалавека, дэмакратыю і вяршэнства закона;

Будучы цвёрда перакананы ў тым, што адукацыя і прафесійная падрыхтоўка адыгрываюць найважнейшую ролю ў выкананні гэтай задачы;

Прымаючы пад увагу права на адукацыю, замацаванае ў міжнародным праве, менавіта, у Еўрапейскай канвенцыі аб правах чалавека (ETS № 5), Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, Міжнародным пакце аб эканамічных, сацыяльных і культурных правах і Канвенцыі аб правах дзіцяці;

Нагадваючы, што Сусветная канферэнцыя па правах чалавека на сваім пасяджэнні ў Вене ў 1993 годзе заклікала дзяржавы ўключыць правы чалавека, дэмакратыю і вяршэнства закона ў навучальныя праграмы ўсіх адукацыйных установ у галіне фармальнай і пазафармальнай адукацыі;

Прымаючы пад увагу рашэнне, прынятае на 2-ім саміце кіраўнікоў дзяржаў і ўрадаў Савета Еўропы (1997), аб высоўванні ініцыятывы аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства з мэтай садзейнічання ўсведамленню грамадзянамі сваіх правоў і абавязкаў у дэмакратычным грамадстве;

Нагадваючы аб Рэкамендацыі Rec (2002) 12 Камітэта міністраў аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і выказваючы імкненне працягваць працу на аснове гэтай Рэкамендацыі;

Прымаючы пад увагу рэкамендацыю Rec (2003) 8 Камітэта міністраў аб прасоўванні і прызнанні пазафармальнай адукацыі / навучання моладзі і

Рэкамендацыю Rec (2004) 4 адносна Еўрапейскай канвенцыі аб абароне правоў чалавека ва універсітэцкай адукацыі і прафесійнай падрыхтоўцы;

Прымаючы пад увагу рэкамендацыю 1682 (2004) Парламенцкай Асамблеі аб адукацыі ў падтрымку Еўропы, у якой Асамблея заклікала распрацаваць Еўрапейскую рамачную канвенцыю аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека;

Адказваючы на заклік 7-й Канферэнцыі міністраў еўрапейскіх краін па справах моладзі, агучаны на пасяджэнні ў Будапешце ў 2005 годзе, у падтрымку прыняцця рамачнага палітычнага дакумента аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека;

Імкнучыся ўнесці ўклад у дасягненне мэтаў Сусветнай праграмы адукацыі ў галіне правоў чалавека, прынятай Генеральнай Асамблеяй ААН у 2005 годзе, у якой Савет Еўропы выступае рэгіянальным партнёрам у Еўропе;

Выказваючы пажаданне развіваць вопыт Еўрапейскага года грамадзянскасці праз адукацыю 2005 года, падчас якога дзяржавы і няўрадавыя арганізацыі сабралі шматлікія прыклады эфектыўнай практыкі адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, а таксама ўмацаваць, кадыфікаваць і распаўсюджваць такую эфектыўную практыку па ўсёй Еўропе;

Зыходзячы з таго, што менавіта дзяржавы-члены нясуць адказнасць за арганізацыю і ўтрыманне сваіх сістэм адукацыі;

Прызнаючы пры гэтым ключавую ролю няўрадавых і моладзевых арганізацый у гэтай галіне адукацыі і імкнучыся падтрымліваць іх у сувязі з гэтым,

Рэкамендуе ўрадам дзяржаў-членаў:

– праводзіць мерапрыемствы, заснаваная на палажэннях Хартыі Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, як гэтя выкладзена ў дадатку да гэтай Рэкамендацыі;

– забяспечваць распаўсюджванне Хартыі сярод тых органаў, якія нясуць адказнасць за адукацыю і моладзь;

Даручае Генеральная сакратару перадаць гэтую рэкамендацыю:

– ўрадам краін-удзельніц Еўрапейскай культурнай канвенцыі (ETS № 18), якія не з'яўляюцца дзяржавамі-членамі Савета Еўропы;

– міжнародным арганізацыям.

Дадатак да Рэкамендацыі CM/Rec (2010) 7

Хартыя Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека

Прынята ў рамках Рэкамендацыі Камітэта міністраў CM/Rec (2010) 7

Раздзел I - Агульныя палажэнні

1. Галузь прымянення

Палажэнні гэтай Хартыі разглядаюць пытанні адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, у адпаведнасці з азначэннямі, выкладзенымі у пункце 2. Яна не тычыцца непасрэдна такіх звязаных галін, як міжкультурная адукацыя, адукацыя ў сферы роўнасці і адукацыя ў падтрымку ўстойлівага развіцця і міра, за выключэннем тых выпадкаў, калі яны перасякаюцца і ўзаемадзейнічаюць з адукацыяй для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыяй у галіне правоў чалавека

2. Тэрміны і азначэнні

У мэтах гэтай Хартыі

a. "Адукацыя для дэмакратычнага грамадзянства" азначае выхаванне, падрыхтоўку, адукацыю, інфармацыю, практыку і дзейнасць, накіраваныя, дзякуючы перадачы навучэнцам ведаў, навыкаў і разумення, а таксама развіццю іх пазіцый і паводзін, на пашырэнне іх магчымасцяў ажыццяўляць і абараняць свае дэмакратычныя правы і адказнасць у грамадстве, шанаваць разнастайнасць і адыгрываць актыўную ролю ў дэмакратычным жыцці з мэтай прасоўвання і абароны дэмакратыі і вяршэнства права.

b. "Адукацыя ў галіне правоў чалавека" азначае выхаванне, падрыхтоўку, адукацыю, інфармацыю, практыку і дзейнасць, накіраваныя, дзякуючы перадачы навучэнцам ведаў, навыкаў і разумення, а таксама развіццю іх пазіцый і паводзін, на пашырэнне іх магчымасцяў спрыяць стварэнню і

абароне агульнай культуры правоў чалавека ў грамадстве з мэтай прасоўвання і абароны правоў чалавека і асноўных свабодаў.

c. "Фармальная адукацыя" азначае структураваную сістэму адукацыі і падрыхтоўкі, якая ахоплівае этапы да пачатковай школы, пачатковую школу, а таксама сярэднюю школу і універсітэцкую адукацыю. Як правіла, такуая адукацыя прадастаўляецца ў агульных або прафесійных навучальных установах і, па яе завяршэнні, выдаецца атэстат аб адукацыі.

d. "Пазафармальная адукацыя" абазначае любую запланаваную праграму адукацыі, закліканую пашырыць кола навыкаў і кампетэнцый, за межамі рамак фармальнай адукацыі.

e. "Нефармальная адукацыя" азначае працэс, які адбываецца на працягу ўсяго жыцця і падчас якога кожны чалавек выбудоўвае сваю пазіцыю, каштоўнасці, атрымлівае навыкі і веды пад уплывам адукацыі і фактараў свайго ўласнага асяроддзя, а таксама штодзённага вопыту (сям'і, групы аднагодкаў, суседзяў, у выніку сустрэч, у бібліятэцы, са СМІ, на працы, у гульні і г.д.).

3. Узаемасувязь паміж адукацыяй для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыяй у галіне правоў чалавека

Адукацыя для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыя ў галіне правоў чалавека не толькі цесна звязаныя паміж сабой, але і дапаўняюць адзін аднаго. Гэтыя напрамкі адукацыі адрозніваюцца, хутчэй, па асноўных акцэнтах і сферы ўжывання, а вось мэты і метады ў іх аднолькавыя. У адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства асноўная ўвага надаецца дэмакратычным правам, адказнасці і актыўнаму ўдзелу ў грамадзянскай, палітычнай, сацыяльнай, эканамічнай, прававой і культурнай сферах жыцця грамадства, у той час як адукацыя ў галіне правоў чалавека ахоплівае больш шырокі спектр правоў чалавека і асноўных свабод усіх магчымых аспектаў грамадскага жыцця.

4. Канстытуцыйныя структуры і прыярытэты дзяржаў-членаў СЕ

Ніжэй пададзеныя задачы, прынцыпы і палітыкі прымяняюцца:

a. а.пры ўмове належнага захавання канстытуцыйных структур кожнай дзяржавы-члена з ужываннем сродкаў, якія адпавядаюць гэтым структурам.

b. пры ўмове уліку прыярытэтаў і патрэбаў кожнай дзяржавы-члена.

Раздзел II - Задачы і прынцыпы

5. Задачы і прынцыпы

Пры вызначэнні сваёй палітыкі, заканадаўства і практыкі дзяржавы-члены заклікаными кіравацца наступнымі задачамі і прынцыпамі.

a. Задача заключаецца ў тым, каб забяспечыць кожнай асобе, якая знаходзіцца на іх тэрыторыі, магчымасць атрымання адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека.

b. Працэс навучання ў рамках адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека адбываецца на працягу ўсяго жыцця. Эфектыўнае навучанне ў гэтай галіне ўключае шырокі спектр удзельнікаў, у тым ліку палітыкаў, спецыялістаў у сферы адукацыі, навучэнцаў, бацькоў, адукацыйныя ўстановы, органы адукацыі, дзяржаўных служачых, няўрадавыя і арганізацыі, СМІ і грамадскасць.

c. Усе сродкі адукацыі і падрыхтоўкі - фармальныя, пазафармальныя і нефармальныя - адыгрываць сваю ролю ў гэтым працэсе навучання і з’яўляюцца каштоўнымі для прасоўвання сваіх прынцыпаў і выканання пастаўленых задач.

d. Няўрадавыя і моладзевыя арганізацыі заклікаными ўнесці свой каштоўны ўклад у адукацыю дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека, менавіта, на аснове пазафармальнай і нефармальнай адукацыі, таму ім неабходныя магчымасці і адпаведная падтрымка для таго, каб яны маглі зрабіць гэты ўклад.

e. Працэсы выкладання і навучання павінны адпавядаць каштоўнасцям і прынцыпам у сферы дэмакратыі і правоў чалавека і прасоўваць іх, менавіта кіраванне адукацыйнымі ўстановамі, уключаючы школы, павінна нагадваць і спрыяць каштоўнасцям правоў чалавека і пашыраць паўнамоцтвы і актыўны ўдзел у гэтым працэсе навучэнцаў, выкладчыкаў і зацікаўленых удзельнікаў, у тым ліку бацькоў.

f. Важным аспектам ўсяго комплексу адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека з’яўляецца садзейнічанне сацыяльнай згуртаванасці і міжкультурнаму дыялогу, а таксама павышэнне ролі разнастайнасці і роўнасці, у тым ліку гендэрнай роўнасці; для гэтага надзвычай важна развіваць веды,

асабістыя і грамадскія навыкі і ўзаемаразуменне, якія рэгулююць канфлікты, павышаюць узровень ацэнкі і разумення адрозненняў паміж рэлігійнымі і этнічнымі групамі, ствараюць ўзаемную павагу чалавечай годнасці і агульных каштоўнасцяў, заахвочваюць да дыялогу і спрыяюць негвалтоўнаму ўрэгуляванню праблем і спрэчак.

g. Адна з галоўных мэтаў любой адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека заключаецца не толькі ў тым, каб надзяліць навучэнцаў ведамі, разуменнем і навыкамі, але і ў тым, каб развіць гатоўнасць дзейнічаць у грамадстве з мэтай прасоўвання прынцыпаў правоў чалавека, дэмакратыі і вяршэнства права.

h. Пастаянная падрыхтоўка і развіццё ведаў спецыялістаў і моладзевых лідэраў у сферы адукацыі, а таксама саміх выкладчыкаў аб прынцыпах і практыцы адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека з'яўляецца жыццёва важнай часткай ажыццяўлення і забеспячэння ўстойлівага і эфектыўнага навучання; яны павінны адпаведным чынам планавацца і забяспечвацца рэсурсамі.

i. Варта заахвочваць партнёрства і супрацоўніцтва паміж шырокім колам зацікаўленых удзельнікаў, задзейнічаных ў прадастаўленні адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека на рэгіянальным і мясцовым узроўнях, такім чынам, каб атрымаць максімальную карысць з іх ролі, у тым ліку сярод палітыкаў, спецыялістаў у сферы адукацыі, навучэнцаў, бацькоў, адукацыйных устаноў, няўрадавых і моладзевых арганізацый, СМІ і грамадскасці.

j. Улічваючы міжнародны характар каштоўнасцяў і абавязацельстваў у галіне правоў чалавека, а таксама агульных прынцыпаў, якія ляжаць у аснове дэмакратыі і вяршэнства права, важна, каб дзяржавы-члены спрыялі і развівалі міжнароднае і рэгіянальнае супрацоўніцтва ў дзейнасці, якую ахоплівае гэтая Хартыя, уключаючы выяўленне і абмен перадавым вопытам.

Раздзел III - Палітыкі

6. Фармальная агульная і прафесійная адукацыя

Дзяржавы-члены павінны ўключаць адукацыю для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека ў навучальныя праграмы - у рамках фармальнай адукацыі на ўзроўні навучання да пачатковай адукацыі, на ўзроўні пачатковай і сярэдняй школьнай адукацыі, а таксама да агульнай і прафесійнай адукацыі і падрыхтоўкі. Дзяржавы-члены

павінны таксама падтрымліваць, праглядаць і абнаўляць асноўныя задачы і метады адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ў гэтых навучальных праграмах для таго, каб забяспечваць іх актуальнасць і падтрымліваць ўстойлівы характар іх развіцця.

7. Вышэйшая адукацыя

Дзяржавы-члены закліканыя заахвочваць, з належным улікам прынцыпаў акадэмічных свабод, уключэнне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ў вышэйшых навучальных установах, у прыватнасці, для будучых спецыялістаў у галіне адукацыі.

8. Дэмакратычнае кіраванне

Дзяржавы-члены павінны спрыяць дэмакратычнаму кіраванню ва ўсіх адукацыйных установах, як жаданым і рэзультатыўнаму метадзе кіравання, і як практычным сродкі навучання дэмакратыі і захавання правоў чалавека. Яны павінны заахвочваць і спрыяць, адпаведнымі сродкамі, актыўным удзеле навучэнцаў, педагагічнага складу і зацікаўленых удзельнікаў, уключаючы бацькоў, ва ўпраўленні адукацыйнымі ўстановамі.

9. Прафесійная падрыхтоўка

Дзяржавы-члены павінны прадастаўляць настаўнікам, іншым работнікам сферы адукацыі, моладзевым лідэрам і выкладчыкам неабходную першасную і сістэматычную падрыхтоўку і развіццё ў сферы адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. Гэта забяспечваецца прадастаўленнем паглыбленых ведаў і разуменнем задач і прынцыпаў гэтай дысцыпліны, а таксама адпаведных метадаў выкладання і навучання, у дадатак да іншых асноўных навыкаў, якія адпавядаюць іх галіне падрыхтоўкі.

10. Роля няўрадавых і моладзевых арганізацый і іншых удзельнікаў

Дзяржавы-члены павінны ўмацоўваць ролю няўрадавых і моладзевых арганізацый у адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, асабліва, што тычыцца пазафармальнай

адукацыі. Яны павінны прызнаваць гэтыя арганізацыі і іх дзейнасць як каштоўную частку сістэмы адукацыі, аказваць ім, калі гэта магчыма, неабходную падтрымку і ў поўнай меры выкарыстаць вопыт, які яны могуць перадаць ва ўсе формы навучання. Дзяржавы-члены павінны таксама заахвочваць і распаўсюджваць інфармацыю аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека сярод іншых удзельнікаў, у прыватнасці, у СМІ і ў шырокіх колах грамадскасці, для таго каб мець магчымасць максімальна выкарыстоўваць той уклад, які яны здольныя зрабіць у гэтай галіне.

11. Крытэрыі ацэнкі

Дзяржавы-члены павінны распрацаваць крытэрыі ацэнкі для вызначэння эфектыўнасці навучальных праграм па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. Неад'емнай часткай такіх ацэнак павінна быць зваротная сувязь з боку вучняў.

12. Даследчая дзейнасць

Дзяржавы-члены павінны заахвочваць і распаўсюджваць навуковыя даследаванні па пытаннях адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека з мэтай пераасэнсавання бягучай сітуацыі, якая склалася ў гэтай галіне і прадастаўлення адпаведным ўдзельнікам, у тым ліку палітыкам, адукацыйным установам, кіраўнікам школ, настаўнікам, вучням, няўрадавым і моладзевым арганізацыям параўнальных дадзеных, якія дазволяць ім ацаніць, павысіць эфектыўнасць і выніковасць, і ўдасканаліць сваю дзейнасць. Гэтыя даследаванні, *акрамя ўсяго іншага*, павінны ўключаць пытанні навучальных праграм, інавацыйнай практыкі, метадаў выкладання і развіцця сістэм ацэнак, у тым ліку крытэрыяў і паказчыкаў ацэнкі. Па меры мэтазгоднасці дзяржавы-члены павінны дзяліцца вынікамі гэтых даследаванняў з іншымі дзяржавамі-членамі і адпаведнымі ўдзельнікамі.

13. Навыкі ў прасоўванні сацыяльнай згуртаванасці, павагі да разнастайнасці і ў рэгуляванні разыходжанняў і канфліктаў

Ва ўсіх сферах адукацыі дзяржавы-члены павінны спрыяць выкарыстанню падыходаў і метадаў выкладання, накіраваных на навучанне жыццю ў дэмакратычным і культурным грамадстве, на атрыманне навучэнцамі ведаў і навыкаў у прасоўванні сацыяльнай згуртаванасці, павагі да разнастайнасці і роўнасці, станоўчай ацэнкі адрозненняў

- асабліва паміж рознымі рэлігійнымі і этнічнымі групамі, - а таксама на вырашэнне любых спрэчак і непаразуменняў негвалтоўным шляхам, паважаючы пры гэтым правы іншых, а таксама на барацьбу з усімі формамі дыскрымінацыі і гвалту і, перш за ўсё, з тымі, якія суправаджаюцца здзекаваннямі і пераследам.

Раздзел IV - Ацэнка і супрацоўніцтва

14. Ацэнка і агляд

Дзяржавы-члены павінны на рэгулярнай аснове ацэньваць стратэгіі і палітыку, якія яны ажыццяўляюць у рамках Хартыі, і адпаведным чынам адаптаваць такія стратэгіі і палітыку. Яны могуць рабіць гэта ў супрацоўніцтве з іншымі дзяржавамі-членамі, напрыклад, на рэгіянальнай аснове. Любая дзяржава-член можа таксама папрасіць дапамогі з боку Савета Еўропы.

15. Супрацоўніцтва ў наглядальным дзейнасці

Дзяржавы-члены павінны, калі гэта мэтазгодна, супрацоўнічаць адзін з адным і праз Савет Еўропы пры дасягненні мэтаў і рэалізацыі прынцыпаў, выкладзеных у гэтай Хартыі, шляхам:

a. правядзення работы па тэмах і вызначаным прыярытэтам, якія прадстаўляюць узаемную цікавасць;

b. ўмацавання шматбаковай і трансгранічнай дзейнасці, уключаючы існуючую сетку каардынатараў па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека;

c. абмену, развіцця, кадыфікацыі і забеспячэння распаўсюджвання перадавога вопыту;

d. інфармавання ўсіх адпаведных удзельнікаў, уключаючы грамадскасць, пра мэты і выкананне Хартыі;

e. падтрымкі еўрапейскіх сетак няўрадавых і моладзевых арганізацый, у тым ліку спецыялістаў у сферы адукацыі, а таксама шляхам супрацоўніцтва паміж імі.

16. Міжнароднае супрацоўніцтва

Дзяржавы-члены павінны абменьвацца вынікамі сваёй работы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ў рамках Савета Еўропы з іншымі міжнароднымі арганізацыямі.

Тлумачальны Мемарандум - Рэкамендацыя Савета Еўропы адносна Еўрапейскай Хартыі па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека

I. Перадумовы, вытокі і гісторыя вядзення перамоваў

1. Хартыя Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, прынятая ў рамках Рэкамендацыі Камітэта Міністраў CM/Rec (2010) 7, (далей па тэксце, «Хартыя») адзначае важны крок, які Савет Еўропы зрабіў у гэтым кірунку.

Штуршком да такога кроку стала рашэнне кіраўнікоў дзяржаў і ўрадаў дзяржаў-членаў СЕ, прынятае на Другім Саміце Савета Еўропы, які адбыўся ў Страсбургу 10-11 кастрычніка 1997 года, калі, у прыватнасці, было вырашана

> «стварыць ініцыятывы для выхавання дэмакратычнага грамадзянства шляхам павышэння дасведчанасці грамадскасці ў іх правах і абавязках як членаў дэмакратычнага грамадства». (Канчатковая Дэкларацыя).

Гэтае рашэнне адлюстроўвае падвышанне ўсведамлення ролі адукацыі ў прасоўванні асноўных каштоўнасцяў Рады Еўропы, а менавіта: дэмакратыі, правоў чалавека і вяршэнства закона, а таксама папярэджання парушэнняў правоў чалавека. У больш агульным плане, адукацыя ўсё часцей разглядаецца як ахоўны механізм супраць росту гвалту, расізму, экстрэмізму, ксенафобіі, дыскрымінацыі і нецярпімасці. Акрамя таго, было шырока прызнана, што адукацыя ўносіць значны ўклад у сацыяльную згуртаванасць і сацыяльную справядлівасць. Рашэнне 2-га Саміту Арганізацыі прадаставіла мандат на распрацоўку шырокага спектру праграм супрацоўніцтва як у галіне грамадзянства і правоў чалавека, так і ў галіне фармальнай і нефармальнай адукацыі.

2. Рашэнне, прынятае на 2-ім Саміце, было рэалізавана на практыцы на палітычным узроўні, шляхам падрыхтоўкі Дэкларацыі і Праграмы дзеянняў па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства, якія былі прынятыя Камітэтам Міністраў на пасяджэнні ў Будапешце 7 мая 1999 года. У ходзе першага этапу праекта (1997-2000 гг.) розныя сектары

Савета Еўропы працавалі разам над распрацоўкай азначэнняў, асноўных паняццяў, метадаў, практык і матэрыялаў і над падтрымкай праектаў на нізавым узроўні («месца грамадзянства»). У кастрычніку 2000 года вынікі першага этапу праекта былі адобраныя міністрамі адукацыі на сустрэчы ў Кракаве. Яны пацвердзілі, што праект павінен працягвацца, а таксама заклікалі да захавання Рэкамендацыі Камітэта Міністраў у гэтай галіне..

3. Другі этап праекта (2001-2004 гг.) азнаменаваўся распрацоўкай палітык, стварэннем сеткі каардынатараў дзяржаў-членаў у галіне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і падрыхтоўкай да Еўрапейскага Года грамадзянства праз адукацыю, які павінен быў адбыцца ў 2005 годзе. Другі этап праекта таксама адзначыўся важнай падзеяй, ухваленай у кастрычніку 2002 года, у адказ на просьбу згаданых вышэй міністраў адукацыі, Камітэтам Міністраў, а менавіта прыняццем Рэкамендацыі (2002) 12 краінаў-членаў Рады Еўропы адносна адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства.

4. Еўрапейскі Год грамадзянства праз адукацыю быў паспяхова праведзены ў 2005 годзе і адзначыўся істотным ростам дасведчанасці ва ўсіх дзяржавах-членах аб каштоўнасці адукацыі ў выхаванні дэмакратычнай грамадзянскасці, а таксама павелічэннем колькасці краін, дзе такая адукацыя з'яўляецца часткай вучэбнага плана і працяглых навучальных праграм. За гэты «Год» і ў ходзе Ацэначнай Канферэнцыі, якая адбылася ў Сінаі (Румынія) і завяршыла яго, дзяржавы-члены і НДА мелі ўнікальную магчымасць абменьвацца вопытам прымянення належнай практыкі ў галіне выхавання дэмакратычнага грамадзянства.

5. Нягледзячы на відавочны прагрэс у палітыцы і практыцы, якога дзяржавы-члены СЕ дасягнулі падчас Еўрапейскага Года грамадзянства праз адукацыю і які прадэманстраваў іх гатоўнасць выконваць рэкамендацыі, якія змяшчаюцца ў Рэкамендацыі (2002) 12, на ранніх этапах рэалізацыі праекта былі чутныя заклікі да стварэння больш істотнага дакумента ў гэтай галіне, які мог бы прыняць форму, якая абавязвае. У кастрычніку 2004 года Парламенцкая Асамблея рэкамендавала Камітэту Міністраў скласці Еўрапейскую рамачную канвенцыю аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека (рэкамендацыя Асамблеі 1682 (2004) па адукацыі ў Еўропе). У снежні 2004 года у «Вроцлаўскай Дэкларацыі», прынятай міністрамі, адказнымі за культуру, адукацыю, пытанні моладзі і спорту дзяржаў-удзельніц Еўрапейскай культурнай канвенцыі, гаворыцца пра тое, што «Савет Еўропы павінен

узмацніць сваю ролю цэнтра перадавога вопыту ў галіне палітыкі для прадастаўлення людзям ведаў, выхавання навыкаў і прынцыпаў жыцця ў дэмакратычным грамадстве... Для гэтага, выкарыстоўваючы традыцыйныя механізмы, неабходна ўсталяваць адпаведныя еўрапейскія стандарты ...». На 3-м Саміце Савета Еўропы, які адбыўся ў Варшаве ў ліпені 2005 года, кіраўнікі дзяржаў-членаў і ўрадаў заклікалі да «актывізацыі намаганняў Савета Еўропы ў галіне адукацыі моладзі па ўсёй Еўропе, шляхам павышэння яе якасці і садзейнічання, у прыватнасці, усеабдымнай адукацыі ў галіне правоў чалавека». На 22-й сесіі Пастаяннай канферэнцыі еўрапейскіх міністраў адукацыі (Стамбул, травень 2007), Старшыня Пастаяннай канферэнцыі міністраў адукацыі і культуры федэральных зямель, Германія, адзначыў, што ідэя падрыхтоўкі рамачнага палітычнага дакумента аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства/адукацыі ў галіне правоў чалавека не вельмі цікавіць Германію, паколькі сітуацыя, якая склалася ў розных дзяржавах-членах СЕ ў гэтай галіне, радыкальна адрозніваецца адна ад адной. Пры гэтым ён адзначыў, што Германія ўсведамляе, што многія краіны патрабуюць пэўных установак з боку Савета Еўропы па гэтым питанні, і яна перакананая, што кампраміс можна знайсці для ўсіх без выключэння краін.

6. У той жа час паралельна абмяркоўваліся і іншыя распрацоўкі ў галіне моладзевай палітыкі. У 2000 годзе была запушчана Моладзевая Праграма па адукацыі ў галіне правоў чалавека, мэтай якой была «адукацыя ў галіне правоў чалавека ў галіне моладзевай палітыкі і моладзевай практыкі». На сваёй 7-й канферэнцыі (верасень 2005) еўрапейскія міністры па справах моладзі заклікалі Савет Еўропы падрыхтаваць праект рэкамендацыі Камітэта Міністраў дзяржавам-членам Моладзевай Праграмы па адукацыі ў галіне правоў чалавека, прыцягваючы да гэтага моладзь, у якой былі б указаны палажэнні, якія тычацца ўмацавання еўрапейскага супрацоўніцтва ў галіне папярэджання гвалту і развіцця дэмакратыі на аснове вопыту Савета Еўропы, атрыманага ў выніку ажыццяўлення Моладзевай Праграмы па адукацыі ў галіне правоў чалавека. Камітэт міністраў у сваёй рэзалюцыі (2008) 23 аб моладзевай палітыцы Савета Еўропы яшчэ больш падкрэсліў цэнтральную ролю адукацыі ў галіне правоў чалавека ў рамках маладзевай палітыкі, ўстанаўлення правоў чалавека і дэмакратыі як аднаго з прыярытэтаў моладзевай палітыкі, у тым ліку «забеспячэнне поўнага захавання моладдзю правоў чалавека і чалавечай годнасці, а таксама заахвочвання іх абавязацельстваў у гэтых адносінах».

7. Іншым важным крокам Савета Еўропы ў гэтым кантэксце стала павышэнне цікавасці да міжкультурнага дыялогу, які ўсё больш і больш набывае папулярнасці у дзяржавах-членах і на якім сёння усё часцей нагалошвае Савет Еўропы, разглядаючы пытанне больш традыцыйных прыярытэтных абласцей развіцця. У прыватнасці, важнасць адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека для ўмацавання міжкультурнага дыялогу была адзначана ў «Белай кнізе па міжкультурнаму дыялогу», апублікаванай у 2008 годзе[1].

8. Адначасова адбываюцца глабальныя падзеі ў тым жа кірунку і ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Сусветная праграма адукацыі ў галіне правоў чалавека, зацверджаная Генеральнай Асамблеяй 10 снежня 2004 года, паставіла перад сабой амбіцыйныя мэты для ўмацавання і развіцця адукацыі ў галіне правоў чалавека, на першым этапе ў пачатковых і сярэдніх школах на ўзроўні дзяржаў-членаў. Савет Еўропы аказвае дапамогу Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у ажыццяўленні Сусветнай праграмы ў Еўропе ў рамках афіцыйнага пагаднення.

9. У адказ на гэтыя падзеі, калі Кіруючы Камітэт па адукацыі Савета Еўропы («ККА») зацвердзіў Праграму дзеянняў Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ў рамках трэцяга этапу праекта на 2006-2009 гг., была ажыццёўлена падрыхтоўка «даследавання па пытанні мэтазгоднасці стварэння даведачнай асновы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства/адукацыі ў галіне правоў чалавека (адпаведныя традыцыйныя механізмы)». Асноўнай задачай дадзенага даследавання было вывучэнне неабходнасці прыняцця рамачнага дакумента ў гэтай вобласці; агляд існуючых рамачных дакументаў і механізмаў як у рамках Савета Еўропы, так і ў рамках іншых міжнародных арганізацый, з выяўленнем прабелаў і недахопаў; кансультацыі па пытанні канкрэтнай практычнай карысці новага рамачнага дакумента і правядзення кансультацый па пытаннях аб'ёму і варыянтаў формы і зместу такога дакумента.

10. Падрыхтоўку тэхніка-эканамічнага абгрунтавання мэтазгоднасці стварэння такога дакумента было даручана правесці эксперту пры падтрымцы неафіцыйнай групы экспертаў з некалькіх краін, а менавіта

1. «Белая кніга па міжкультурнаму дыялогу: Жыць разам у роўнай годнасці» , прынятая міністрамі замежных спраў 47 дзяржаў-членаў Савета Еўропы на 118-м Пасяджэнні міністраў (Страсбург, 6-7 мая 2008 года)

спецыялістаў у сферы адукацыйных і прадстаўнікоў моладзевых арганізацый. Вынікі праведзенага даследавання былі прадстаўлены ў красавіку 2007 года.

11. У даследаванні выкарыстоўваецца тэрмін «рамачны дакумент», які азначае міжнародны інструмент (абавязваючага ці неабавязваючага характару), адрасаваны дзяржавам, і які змяшчае ўзгодненыя стандарты і палітыкі, якіх варта прытрымлівацца ў галіне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. У ім, у прыватнасці, разглядаюцца асноўныя дзеянні Савета Еўропы ў галіне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства, укаранелыя ў асноўнай місіі Савета па прасоўванні правоў чалавека, дэмакратыі і вяршэнства закона; гаворыцца пра тое, што асноўная дзейнасць Савета Еўропы ва ўсіх абласцях, якія прадстаўляюць агульны інтарэс і агульныя дзеянні з боку яе дзяржаў-членаў (як правы чалавека, нацыянальных меншасцяў, сацыяльная палітыка, барацьба з тэрарызмам і г.д.), была нацэлена на распрацоўку рамачных дакументаў, у розных іх формах, якія б падахвочвалі да дзеянняў членаў на дзяржаўным узроўні і вызначалі шляхі распаўсюджвання перадавога вопыту і павышэння стандартаў па ўсёй Еўропе. У ходзе даследавання таксама быў праведзены агляд існуючых інструментаў, з выяўленнем прабелаў і недахопаў і вызначэннем сукупнай карысці, якую можа прынесці новы дакумент. Былі вывучаныя формы новага дакумента (абавязваючая ці неабавязваючая) і варыянты яго зместу.

12. Па выніках праведзенага даследавання было рэкамендавана перайсці да перамоваў і прыняцця прынцыповага рашэння аб форме і змесце новага рамачнага дакумента.

13. У 2007-2008 гг. вынікі даследавання былі ўпершыню прадстаўленыя Спецыяльнай кансультатыўнай групе па пытаннях адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, а пазней мноству іншых органаў Савета Еўропы, кожны з якіх пракаментаваў гэтыя вынікі. У склад гэтых органаў, у прыватнасці, уваходзілі: Кіруючы камітэт па правах чалавека (ККПЧ), Аб'яднаны савет па справах моладзі (АССМ), Кіруючы камітэт па вышэйшай адукацыі (ККВА), каардынатары дзяржаў-членаў па пытаннях адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і правоў чалавека, Бюро кіруючага камітэта па адукацыі (ККА) і члены пленарнага пасяджэння ККА, якія далучыліся ў сакавіку 2008 года. Усе органы СЕ, якія праводзілі кансультацыі па гэтым пытанні,

перадавалі свае высновы ў ККА як органу, які нясе галоўную адказнасць за адукацыю.

14. За гэты перыяд, пры разглядзе пытання распрацоўкі рамачнага дакумента, склаліся пэўныя тэндэнцыі думак з гэтай нагоды. У прыватнасці, быў праведзены аналіз вынікаў даследавання, палітычнай і прававой асноў, бягучай сітуацыі, прабелаў і недахопаў існуючай структуры палітычных дакументаў. Таксама быў зроблены вывад аб тым, што новы дакумент можа прынесці значную выгаду. Што тычыцца зместу такога дакумента, было праведзена шмат абмеркаванняў яго аб'ёму, неабходнасці дакладна вызначыць ключавыя тэрміны, і што такі дакумент павінен змяшчаць раздзелы, у якіх былі б выкладзеныя ўсе мэты, прынцыпы і палітыкі, дакладны сэнс якіх неабходна будзе дэталёва абмеркаваць у будучыні. Менш згоды дасягнулі па пытанні прымянення механізму вонкавага маніторынгу, з патрабаваннем, згодна з якім дзяржавы павінны прадстаўляць рэгулярныя справаздачы аб выкананні імі новага дакумента на разгляд экспертнай камісіі Савета Еўропы, якая магла б выказаць свае заўвагі і рэкамендацыі. Некаторыя думалі, што гэта прынясе значныя выгады, іншыя – што гэта накладвала бы непатрэбны груз на плечы дзяржаў. Што тычыцца формы дакумента, то думкі таксама падзяліліся: некаторыя аддалі перавагу абавязваючай, а некаторыя – неабавязваючай форме гэтага дакумента..

15. На сваім пленарным пасяджэнні 10 сакавіка 2008 ККА як орган, які пачаў даследаванні, улічваючы ўсе заўвагі іншых органаў, прывітаў яго запуск і прыняў рашэнне «працягнуць абмеркаванне пытання стварэння рамачнага дакумента шляхам падрыхтоўкі праекта дакументу у двух – абавязваючай і неабавязваючай – формах, і з улікам вынікаў работы Спецыяльнай кансультацыйнай групы па пытаннях адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека па ключавых пытаннях для палітычных дзеячаў». ККА таксама адправіў некаторых яго членаў у склад рэдакцыйнай групы і папрасіў Сакратарыят прызначыць іншых членаў, якія маюць вопыт у галіне адукацыі і моладзі. Ён папрасіў даць два варыянты праекта, якія будуць разгледжаны на пасяджэнні ККА ў сакавіку 2009 года.

16. Рэдакцыйная група правяла тры нарады: у чэрвені, верасні і лістападзе 2009 года. На першай нарадзе члены групы абмяняліся думкамі па прававой і агульнай формах і змесце двух праектаў, і вырашылі даручыць аўтару ТЭА падрыхтаваць першыя праекты двух тэкстаў. На

другой нарадзе былі ўпершыню разгледжаныя абодва праекты дакументаў і прадастаўленыя шматлікія каментары, якія былі ўлічаныя пры распрацоўцы новых праектаў дакумента, прадстаўленых на трэцяй нарадзе, падчас якой былі вывучаныя ўсе тэксты і знойдзеныя кампрамісы амаль па ўсіх спрэчных пытаннях. На разгляд Бюро ККА на яго снежаньскім паседжанні было перададзена толькі некалькі пытанняў. Бюро зрабіла свой выбар і ўхваліла праекты, якія, у сваю чаргу, былі перададзеныя на разгляд пленарнага пасяджэння ККА.

17. На пленарным пасяджэнні ККА ў сакавіку 2009 года былі прадстаўленыя два праекты тэксту. Па сутнасці, яны былі амаль ідэнтычныя, улічваючы, што патрэбы і мэты, якія павінны быць выкананы, былі аднолькавымі. Адрозненні складаліся толькі ў форме і юрыдычнай сіле тэкстаў дакумента, адзін з якіх меў абавязваючы характар і быў складзены на мове абавязацельства, а другі – неабавязваючага характару і змяшчаў больш мяккія формы мовы (на англійскай мове «варта было б», а не «павінны»). Адзінае істотнае адрозненне ў змесце знаходзілася ў раздзеле маніторынгу, з праектам канвенцыі, які прадугледжвае механізм справаздачнасці дзяржаў і вонкавага назірання, хоць і ў палегчанай форме, у той час як праект Хартыі абапіраўся больш на самаацэнку дзяржавамі.

18. У ходзе далейшага абмеркавання ўсе прадстаўнікі дзяржаў, якія выступалі, пагадзіліся з тым, што новы дакумент павінен быць прыняты і пераважная большасць прагаласавала за яго неабавязваючую форму. Адпаведна 20 сакавіка 2009 года Камітэтам было прынята рашэнне, у якім:

> «Камітэт:
>
> – з задавальненнем адзначыў вынікі работы рэдакцыйнай групы, якая падрыхтавала рамачны дакумент;
>
> – разгледзеў две прапановы, вылучаныя групай, і аддаў перавагу Хартыі аб адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека;
>
> – адзначыў карысці такой Хартыі для забеспячэння ўстойлівага развіцця палітыкі і практыкі ў галіне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і правоў чалавека ва ўсіх дзяржавах-членах;
>
> – распрацаваў дарожную карту для дапрацоўкі Хартыі да правядзення пленарнага пасяджэнні ККА ў 2010 годзе ...».

19. Першы этап дарожнай карты прадугледжваў запрашэнне ўсіх дэлегацый да прадстаўлення прапаноў аб унясенні паправак да існуючага тэксту Хартыі з вызначаным тэрмінам прадастаўлення такіх прапаноў, якія будуць разгледжаныя невялікай групай у складзе цяперашніх і былых кіраўнікоў ККА з удзелам аўтара ТЭА і дэлегацый, якія прапанавалі ўнясенне такіх паправак і хацелі прыняць удзел у працэсе распрацоўкі Хартыі. Гэтая група збіралася ў чэрвені 2009 года і разглядала ўсе прапанаваныя папраўкі, некаторыя з якіх былі адобраныя, а іншыя адхіленыя. У некаторых выпадках групай былі ўнесены істотныя змены, дзе прапанаваная папраўка прымалася за аснову, а ў некаторых змены праводзіліся па ўласнай ініцыятыве групы.

20. Пасяджэнне Бюро ККА праводзілася 9-10 верасня 2009 года, на якім Камітэт разгледзеў тэкст дакумента ў той рэдакцыі, у якой ён выйшаў па выніках сустрэчы ў чэрвені з улікам рэкамендацый юрыдычнага аддзела Савета Еўропы ад 4 верасня 2009 г. Сутнасць гэтай рэкамендацыі заключалася ў тым, што для адпаведнасці палітыцы Савета Еўропы гэтая Хартыя павінна быць прынятая ў рамках Рэкамендацыі Камітэта Міністраў. Бюро накіравала перагледжаны праект дакумента і рэкамендацыі юрыдычнага аддзела на разгляд пазачарговага пасяджэння ККА, якое адбылося 10-11 снежня 2009 р. Ён таксама прыняў да ведама першы праект гэтага Тлумачальнага Мемарандума, і накіраваў яго на разгляд пленарнага пасяджэння. Членам ККА было прапанавана прадастаўляць заўвагі і прапановы адносна ўнясення змяненняў да любога з прадстаўленых на разгляд тэкстаў.

21. На сваім снежаньскім паседжанні ККА разгледзеў прапанаваныя папраўкі да тэксту Хартыі. Ён ухваліў версію дакумента з улікам рэкамендацыі юрыдычнага аддзела, згодна з якой Хартыя стала дадаткам рэкамендацыі Камітэта Міністраў, а прэамбула Хартыі ўступіла ў сілу прэамбулы рэкамендацыі. Было адзначана, што гэты фармат паставіць кропку ў пытанні неабавязваючага характару Хартыі, паколькі ўсе рэкамендацыі носяць неабавязваючы характар. Таксама былі прыняты некаторыя іншыя змены ў тэкст Хартыі. ККА абмеркаваў прапанаваныя папраўкі да Тлумачальнага Мемарандума і распарадзіўся падрыхтаваць яго абноўленую версію.

22. На сваім пасяджэнні 24-26 лютага 2010 Камітэт разгледзеў канчатковы варыянт праекта рэкамендацыі Камітэта Міністраў дзяржавам-членам адносна Еўрапейскай Хартыі па адукацыі для дэмакратычнага

грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека і яго Тлумачальнага Мемарандума. Было прынята рашэнне зацвердзіць праект рэкамендацыі і накіраваць яго ў Камітэт Міністраў з мэтай яго прыняцця. Камітэт прыняў да ведама тлумачальную запіску да праекта рэкамендацыі і пастанавіў накіраваць яго Камітэту Міністраў для інфармацыі.

II. Каментары да палажэнняў Рэкамендацыі і Хартыі

Рэкамендацыя: Прэамбула і заключныя палажэнні

23. Рэкамендацыя пачынаецца з фармальных ўступных палажэнняў і ў пункце 1 апісвае прававыя асновы, згодна з якімі была прынята Хартыя, і прававыя асновы, якія раней выкарыстоўваліся ў шэрагу выпадкаў для прыняцця Хартыі, у прыватнасці, у галіне спорту. Далей, як звычайна, у другой частцы прэамбулы гаворыцца пра тыя меркаванні, якія прымусілі дзяржавы-члены прыняць Хартыю, у якіх чытач мае магчымасць высветліць яе паходжанне і мэты. Форма шэрагу пунктаў, якія пачынаюцца з дзеепрыметнікаў цяперашняга часу «Спасылаючыся на», «Беручы пад увагу, што» і г.д., таксама змяшчаюцца ў дакументах дамоўнага статусу, але яе наяўнасць не з'яўляецца паказчыкам такога статусу, таму што такая форма з'яўляецца нормай і для рэкамендацый Камітэта Міністраў, паколькі яна носіць неабавязваючы характар.

24. У пунктах прэамбулы 2 і 3 гаворыцца пра асноўную місію Савета Еўропы па захаванні правоў чалавека, дэмакратыі і вяршэнства закона, а таксама перакананасць у тым, што адукацыя можа адыгрываць цэнтральную ролю ва ўвасабленні гэтай місіі. З 1997 года і па цяперашні час – гэта аснова ўсяго праекта адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, у тым ліку Хартыі, якая ўвасабляе жаданне дзяржаў-членаў рэалізаваць гэты праект і стандарты, якія яны самі ўстанавілі для сябе.

25. У пунктах прэамбулы 4 і 5 вяртаюцца да прававых вытокаў права на адукацыю, як у Еўрапейскай канвенцыі аб абароне правоў чалавека, так і ў дакументах Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, патрабуюць, напрыклад, каб адукацыя «ўмацоўвала павагу да правоў чалавека і асноўных свабод» і «давала магчымасць усім актыўна ўдзельнічаць у развіцці свабоднага грамадства» (Міжнародны пакт аб эканамічных, сацыяльных і культурных правах 1996 года, артыкул 13 (1)), і захавання палажэнняў Венскай дэкларацыі 1993 года, у якой падкрэсліваецца важнасць ўключэння пытання захавання правоў чалавека ў адукацыйных праграмах і

заклікаюць дзяржавы да дзеянняў, накіраваных на ажыццяўленне гэтых палажэнняў.

26. У пунктах прэамбулы 7-10 цытуюць галоўныя палітычныя дэкларацыі міністраў і рэкамендацыі органаў Савета Еўропы, якія былі складнікамі важных этапаў на шляху, які прывёў да прыняцця Хартыі. Шмат у чым найважнейшым папярэднікам Хартыі з'яўляецца паказаная вышэй Рэкамендацыя (2002) 12, якая мела тыя ж асновы для прыняцця і мэты для ўвасаблення.

27. Пункт прэамбулы 11 разглядае Хартыю ў глабальным кантэксце, выказваючы меркаванне пра тое, што яна будзе спрыяць дасягненню мэтаў Сусветнай праграмы адукацыі ў галіне правоў чалавека, якія вельмі падобныя, улічваючы тое, што Савет Еўропы з'яўляецца рэгіянальным партнёрам Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па Праграме у Еўропе.

28. У пункце прэамбулы 12 гаворыцца пра Еўрапейскі год грамадзянскасці праз адукацыю, які адбыўся ў 2005 годзе, - знакавая падзея, якая была праведзена ў рамках праекта адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека і вылучае на першы план адну з асноўных мэт Хартыі, а менавіта развіццё дэмакратыі на базе належнай практыкі ў галіне палітыкі ў галіне адукацыі, усталяванай у многіх дзяржавах-членах, аб чым сведчаць вынікі праведзенага «Года», шляхам кадыфікацыі гэтай практыкі і стварэння спрыяльных умоў для яе распаўсюджвання па ўсёй Еўропе.

29. У пункце прэамбулы 13 гаворыцца пра асаблівасці адукацыі, якая з'яўляецца крыніцай інфармацыі аб Хартыі, аб чым асобна гаворыцца ў пункце 4, а менавіта пра тое, што ў розных дзяржавах-членах сістэма адукацыі моцна адрозніваецца адзін ад аднаго і што гэтыя адрозненні варта ўлічваць і паважаць. Такія адрозненні могуць насіць структурны характар, а менавіта ў тым, як пабудавана сістэма адукацыі ў той ці іншай дзяржаве. Такім чынам, усе палітыкі і практыкі, выкладзеныя ў Хартыі, павінны быць ужытыя асобнымі дзяржавамі з належным улікам гэтых структурных адрозненняў.

30. Пункт прэамбулы 14 прызнае ключавую ролю НДА і моладзевых арганізацый у гэтай галіне адукацыі. Сапраўды, пазафармальная адукацыя ўсё часцей ажыццяўляецца такімі арганізацыямі, і яны таксама адыгрываюць вялікую ролю ў фармальнай адукацыі, на якую абапіраюцца

многія дзяржавы. У гэтым пункце прэамбулы, а таксама ў пункце 10 прызнаецца каштоўнасць іх ролі і іх патрэбы ў падтрымцы.

31. Далей ідуць фармальныя заключныя палажэнні Рэкамендацыі, якія носяць больш дзейсны характар, а не характар прэамбулы і, адпаведна, з'яўляюцца указаннямі да канкрэтных дзеянняў. Камітэт рэкамендуе, каб ўрады дзяржаў-членаў ажыццяўлялі меры, заснаваныя на палажэннях Хартыі і забяспечылі яе шырокае распаўсюджванне сярод сваіх органаў, адказных за адукацыю і моладзь. Акрамя гэтага, Генеральнаму сакратару было даручана перадаць рэкамендацыю ўрадаў дзяржаў-удзельніц Еўрапейскай культурнай канвенцыі, якія не з'яўляюцца членамі Савета Еўропы, а таксама іншым міжнародным арганізацыям. Гэта адлюстроўвае больш шырокі міжнародны характар руху за адукацыю для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека, а таксама жаданне таго, што новая Хартыя паўплывае не толькі за межамі Еўропы, але і ўнутры яе.

Хартыя

Назва

32. 32. Тэрмін «Хартыя» выкарыстоўваецца ў міжнароднай практыцы як для інструментаў, якія носяць які абавязваючы характар – такіх, напрыклад, як Хартыя Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, так і для інструментаў, якія носяць неабавязваючы характар – такіх, напрыклад, як Хартыя ЕС аб асноўных правах і абавязках (у арыгінальнай рэдакцыі 2000 года: згодна з Лісабонскім Пагадненнем 2005 года, калі большасць дзяржаў-членаў дамовіліся аб тым, што Хартыя павінна насіць абавязваючы характар, а для іншых яна застаецца неабавязковай). У практыцы Савета Еўропы гэты тэрмін таксама носіць неадназначны характар, а менавіта: Еўрапейская сацыяльная хартыя (1961, абноўленая ў 1996 годзе) з'яўляецца абавязковай, а Еўрапейская Хартыя аб удзеле моладзі ў развіцці мясцовага і рэгіянальнага жыцця (2003 г.) з'яўляецца неабавязваючай. Выбраныя назва і форма Хартыі паказваюць жаданне Савета Еўропы распрацаваць больш важкі дакумент у гэтай галіне, які насіў бы больш абавязваючы характар. Аднак, улічваючы тое, што выразным намерам дзяржаў-членаў было прадаставіць Хартыі неабавязваючы характар, як пытанню міжнароднага публічнага права, было спачатку вырашана знішчыць усе сумневы ў гэтым і дадаць да Хартыі падзагаловак «Хартыя без статусу Канвенцыі». Аднак, калі было вырашана, што Хартыя будзе

прынята ў рамках Рэкамендацыі, то патрэба ў такім падзагалоўку знікла сама па сабе, паколькі ўсе рэкамендацыі носяць неабавязваючы характар. Адпаведна, было прынята рашэнне выкарыстоўваць назву са словамі «Прынята ў рамках Рэкамендацыі CM / Rec (2010) ... Камітэта Міністраў». Калі, што верагодна, Хартыя будзе часта публікавацца без тэксту прыняцця Рэкамендацыі, гэтыя словы абсалютна дакладна і ясна адлюстроўваюць яе неабавязваючы характар.

Раздзел I - Агульныя палажэнні

1. Вобласць прымянення

33. У гэтым палажэнні гаворка ідзе аб прадмеце Хартыі. Адным з недахопаў, указаных у папярэдніх дакументах пры разглядзе і перамовах, у выніку якіх была створана Хартыя, было тое, што многія з іх, як правіла, тычыліся толькі адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства ці толькі адукацыі ў галіне правоў чалавека. Таму было прынята свядомае рашэнне разглядаць іх як асобныя, але вельмі цесна звязаныя паміж сабой паняцці. Такая комплекснасць разглядаецца як адзін з аспектаў, які будзе несці канкрэтную практычную карысць. Пытанне, якое паўстала пасля, складалася ў тым, як можна спалучаць розныя, але у той жа час і цесна звязаныя паміж сабой паняцці, чатыры з якіх згадваюцца ў тэксце, а менавіта: «Міжкультурная адукацыя», якая накіравана на абарону дэмакратыі і ўмацаванне правоў чалавека, праз развіццё ведаў, кампетэнцый, навыкаў і адносін, неабходных для ўзаемаразумення і павагі ў мультыкультурных грамадствах. «Выхаванне роўнасці» і «выхаванне ў духу міру», якія кажуць самі за сябе. «Адукацыя ў інтарэсах устойлівага развіцця» - паняцце, якое паводле справаздачы Генеральнага дырэктара ЮНЕСКА, прадстаўленай ў жніўні 2005 года, азначае «падрыхтоўку да адказнай грамадзянскай пазіцыі, прыхільнасць ідэалам стабільнага сусветнага развіцця, свету, які з'яўляецца справядлівым, раўнапраўным і міралюбным, у якім людзі клапоцяцца аб навакольным асяроддзі для распаўсюджвання роўнасці паміж пакаленнямі ». У 2005-2014 гадах працягвалася Дзесяцігоддзі ААН па Адукацыі ў інтарэсах устойлівага развіцця, чыя мэта складалася ў тым, каб заахвочваць такую адукацыю і яе ўключэнне ў навучальныя планы і праграмы фармальнай пазашкольнай і нефармальнай адукацыі. Адукацыя ў інтарэсах устойлівага развіцця мае відавочнае падабенства з адукацыяй для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыяй у галіне правоў чалавека, але яе карані знаходзяцца ў экалагічным руху ў рамках ААН, і яе асноўная ўвага таксама засяроджана на

пытаннях абароны навакольнага асяроддзя. Таксама усе згаданыя тэмы маюць канкрэтную накіраванасць, якая, у значнай ступені, уваходзіць да паняццяў адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, але, у той жа час, і засяроджана на адной, асобнай ад іншых, тэме. Была дасягнутая дамоўленасць аб тым, што ў Хартыі гэтыя тэмы не будуць асвятляцца асобна і што іх будуць кранацца толькі ў кантэксце адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека.

2. Тэрміны і вызначэнні

34. Нягледзячы на тое, што на першым этапе праекта у значнай ступені працавалі над паняццямі і іх азначэннямі, у існуючых рамачных дакументах ўсё яшчэ адчуваўся недахоп выразных азначэнняў такіх ключавых тэрмінаў, як «адукацыя для дэмакратычнага грамадзянства» і «адукацыю ў галіне правоў чалавека ». Калі ж гэтыя паняцці і змяшчалі свае вызначэнні, то яны, як правіла, былі прадстаўлены доўгімі прапановамі з апісаннем больш за тое, што ўваходзіла ў гэтых паняццяў, а не таго, што яны значылі. Іншымі словамі, давалася не дакладнае, а апісальнае вызначэнне. У ходзе абмеркавання новага дакумента не было абсалютна ніякіх рознагалоссяў адносна неабходнасці пабудовы выразных кароткіх азначэнняў, з тым каб усе палітыкі і іншыя ўдзельнікі, якія хочуць зразумець і рэалізаваць новы дакумент, ведалі, што азначае той ці іншы тэрмін, які выкарыстоўваецца ў ім.

35. Два ключавых вызначэнні, якія змяшчаюцца ў падпунктах *a.* і *b.*, абапіралася на існуючыя вызначэнні тэрміна «адукацыя для дэмакратычнага грамадзянства», дзе выкарыстоўваецца паняцце «Года», і тэрміна «адукацыя ў галіне правоў чалавека», які ўжываецца ў значэнні прадстаўніцтва Упаўнаважанага па правах чалавека ААН. Пры далейшым разглядзе, вызначэнне гэтых тэрмінаў былі пашыраныя і ўдакладненыя такім чынам, што яны сталі ідэнтычныя славам «каб даць ім магчымасьць», а затым адрозніваюцца ў залежнасці ад іх асноўных тэматык, што, з аднаго боку, былі сканцэнтраваныя на атрыманні навыкаў для жыцця ў дэмакратычным грамадстве, а з другога боку, на захаванне і абарону правоў чалавека. У абодвух выпадках робіцца акцэнт на выніках адукацыі, якая дае не толькі веды, але і заахвочвае да пэўных дзеянняў.

36. Вызначэнні, прадстаўленыя ў падпунктах *c.*, *d.*, *e.*, заснаваныя на вызначэннях дакумента COMPASS - дапаможнікі па адукацыі ў галіне правоў чалавека з удзелам моладзі, апублікаванага Саветам Еўропы ў

2002 годзе. На этапе складання Хартыі гэтыя вызначэння былі пашыраны і ўдакладнены. Напрыклад, было вырашана, што вызначальнай характарыстыкай фармальнай адукацыі з'яўляецца тое, што яна вядзе да сертыфікацыі і, адпаведна, былі дададзеныя неабходныя словы. Пазаформальная адукацыя прыводзіць да сертыфікацыі часцей, чым нефармальная адукацыя, але было вырашана не ўскладняць вызначэнні гэтых паняццяў у тэксце.

3. Узаемасувязь паміж адукацыяй для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыяй у галіне правоў чалавека

37. Гэтыя важныя адносіны ніколі не былі вызначаныя ў тым сэнсе, у якім іх разумелі тыя, хто падрыхтаваў тэкст Хартыі. У большасці дакументаў Савета Еўропы, звязаных з правядзеннем Праграмы Аднаўлення, якая была запушчана ў 1997 годзе, дзе выкарыстоўваюцца абодва тэрміна, яны, як правіла, былі проста злучаныя знакам «/», што, вядома ж, не дае выразнага вызначэння такім адносінам. Гэта таксама тычылася і агульных умоў правядзення ТЭА, што прывяло да з'яўлення каментара ў выніках даследавання аб тым, што рашэнне гэтага спрэчнага пытання ўжо не пазбегнуць і што яно павінна быць разгледжана ў любым новым дакуменце. Гэтыя два тэрміна пераклікаюцца адзін з адным, паколькі правы, якія з'яўляюцца важнымі для грамадзянства - такія, напрыклад, як права на галасаванне, на свабоду слова і свабоду сходаў, - гэта класічныя правы чалавека, якія максімальна ўваходзяць у паняцце адукацыі ў галіне правоў чалавека, а не да паняцця адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства. Аднак існуе адрозненне, якое пункт 3 мае мэтай удакладніць. І як ужо было сказана, гэта адрозненне заключаецца ў асноўным акцэнце і аб'ёме азначэнняў, а не ў іх мэтах і практычным прымяненні.

4. Канстытуцыйныя структуры і прыярытэты дзяржаў-членаў СЕ

38. Гэта палажэнне падымае пытанні, разгледжаныя вышэй у пункце прэамбулы 13. У працэсе падрыхтоўкі і перамоваў было прызнана, што дзяржавы-члены павінны з асаблівай асцярожнасцю выбіраць сродкі рэалізацыі палажэнняў Хартыі, паколькі іх канстытуцыйныя структуры і адукацыйныя сістэмы вельмі шырока адрозніваліся адзін ад аднаго, і больш такое адрозненне тычылася сістэм адукацыі, чым іншых галін супрацоўніцтва з еўрапейскімі краінамі. Напрыклад, некаторыя адукацыйныя сістэмы вельмі цэнтралізаваныя, а гэта азначае, што навучальныя праграмы і метады ўсталёўваюцца на ўзроўні дзяржаў-членаў, а

іншыя вельмі дэцэнтралізаваныя, дзе мясцовым органам улады і асобным школам прадастаўляецца поўная аўтаномія ў выбары агульных мэтаў адукацыі, а ў федэратыўных дзяржавах адказнасць за вырашэнне пытанняў адукацыі ляжыць на плячах урадаў розных адміністрацыйных адзінак, якія ўтвараюць федэрацыю. Адсюль і выцякае неабходнасць падпункта *a*. Падпункт *b*., як стала відавочна на працягу ўсёй праграмы, і асабліва, падчас «Года», прызнае, што розныя дзяржавы-члены знаходзяцца на самых розных этапах стварэння заканадаўчай і практычнай базы для ўвасаблення паняццяў адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. У некаторых краінах тэмы адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ўжо з'яўляюцца часткай навучальных праграм і практыкі на працягу многіх гадоў, а ў іншых яны толькі пачынаюць з'яўляцца. Такім чынам, іх прыярытэты і патрэбы будуць істотна адрозніваца, і таму яны могуць засяродзіцца на розных частках Хартыі і ўвасабляць іх у іншым парадку

Раздзел II - Задачы і прынцыпы

5. Задачы і прынцыпы

39. Паводле структуры Хартыі, далей у пункце 5 апісваецца шэраг задач і прынцыпаў, большасць з якіх, падрабязна выкладзеная ў асноўных палажэннях, якія змешчаныя у пунктах 6-16. Шырыня і агульнасць палажэнняў пункта 5 застаюцца важнымі, паколькі не ў кожным з іх робіцца акцэнт, і яны па-ранейшаму інфармуюць усіх аб дзеяннях, якія дзяржавы-члены СЕ праводзяць у рамках рэалізацыі Хартыі па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека.

40. Ва ўступнай частцы важную ролю адыгрывае слова «ўстаноўка»: задачы і прынцыпы змяшчаюць устаноўкі, якія не з'яўляюцца ні распарадчай асновай для палітыкі, заканадаўства і практыкі, ні проста асновай для разгляду. Складальнікі дакумента разглядалі і іншыя варыянты выкладу, як з моцнай матывацыяй («павінны будаваць сваю заканадаўчую базу і г.д. на аснове такіх задач і прынцыпаў»), так і са слабой матывацыяй («варта было б ўлічваць такія задачы і прынцыпы ...»), сярод якіх была абраная апошняя форма выкладання.

a. У гэтай задачы згадваецца аб Венскай дэкларацыі 1993 года як аб магчымасці развіцця адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека і аб Еўрапейскай канвенцыі аб абароне

правоў чалавека (артыкул 1) у кантэксце распаўсюджвання такой адукацыі на тэрыторыях усіх дзяржаў-членаў СЕ, а не толькі сярод грамадзян.

b. Гэты від адукацыі, асабліва ў галіне грамадзянства і правоў чалавека, гэта выгляд навучання, якое доўжыцца на працягу ўсяго жыцця - гэта пастаянная тэма праграм Савета Еўропы. Спіс зацікаўленых бакоў, якія далучаюцца да гэтага віду навучання досыць доўгі і адкрыты («ўсеабдымны») і таму ў яго ўваходзяць розныя ўстановы, НДА і г.д.

c. Гэты прынцып з'яўляецца напамінам пра тое, што ўсе формы навучання маюць вялікае значэнне ў гэтым працэсе, нягледзячы на тое, што некаторыя дзяржавы будуць па зразумелых прычынах выдзяляць больш рэсурсаў на тыя формы навучання, на якія яны могуць уплываць больш, як напрыклад фармальная адукацыя.

d. У пункце прэамбулы 14 быў адзначаны вялікі ўклад НДА і моладзевых арганізацый. Слова «падтрымліваць» тут выкарыстоўваецца ў вельмі агульным сэнсе: у пункце не гаворыцца пра якія-небудзь правы на атрыманне падтрымкі, фінансавай або любой іншай, але прынцып прызнае, што НДА і арганізацыі маюць патрэбу ў такой падтрымцы ці з боку дзяржавы, ці з боку іншых крыніц. Згадка пра ўклад моладзевых арганізацый таксама ўключае ў сябе згадку пра ўклад, які зрабілі менавіта студэнцкія арганізацыі ў якасці важных партнёраў у сферы адукацыі ў галіне правоў чалавека.

e. З аднаго боку, для навучальных устаноў няма сэнсу вучыць павазе дэмакратычных прынцыпаў і правоў чалавека, а з другога боку, працаваць па цалкам недэмакратычных прынцыпах. Неабходнасць дэмакратычнага кіравання ў школах і іншых навучальных установах пастаянна падкрэсліваецца ў праграмах Савета Еўропы. Гэты прынцып падрабязна апісваецца ў пункце 8.

f. Павага да разнастайнасці з'яўляецца таксама адным з асноўных прынцыпаў працы Савета Еўропы (гл., напрыклад, моладзевыя кампаніі «Усе розныя, усе роўныя»), і адной з галоўных мэтаў і пераваг адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека з'яўляецца паглыбленне разумення і прадухіленне канфліктаў. Прыклады розных рэлігійных і этнічных груп прыведзены ў кантэксце пабудовы разумення і павагі, але той жа прынцып прымяняецца і да іншых груп, паміж якімі непаразуменні і канфлікты могуць узнікаць значна часцей.

g. Як і ў вызначэннях паняццяў адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, акцэнт у гэтым прынцыпе робіцца, прэш за ўсё, на дзеяннях, а не толькі на атрыманні ведаў і навыкаў.

h. Гэты прынцып можна прымяніць на ўсіх этапах падрыхтоўкі, як да, так і падчас практыкі, пра што больш падрабязна гаворыцца ў пункце 9. Асабліва гэта тычыцца НДА і моладзевых арганізацый, чые магчымасці для падрыхтоўкі валанцёраў і каардынатараў навучання часта вельмі абмежаваныя, носяць часовы характар і залежаць ад падтрымкі донараў.

i. Мэты партнёрства і супрацоўніцтва паміж такім шырокім колам зацікаўленых бакоў не так лёгка дасягнуць, асабліва улічваючы тое, што некаторыя з іх інтарэсаў, безумоўна, маюць тэндэнцыю да канфлікту, што і стварае канкурэнцыю за абмежаваныя рэсурсы. Аднак супрацоўніцтва паміж зацікаўленымі бакамі можа забяспечыць такія перавагі, якія вартыя усех магчымых намаганняў, якія робяць дзяржавы.

j. Хартыя сама па сабе - гэта вынік міжнароднага супрацоўніцтва паміж 47 дзяржавамі-членамі Савета Еўропы, а ў галіне адукацыі - паміж усімі дзяржавамі-удзельнікамі Еўрапейскай культурнай канвенцыі, прававыя і палітычныя пастулаты якой ляжаць у аснове такога супрацоўніцтва, з акцэнтам на задачах і прынцыпах прадаўжэння такога супрацоўніцтва ў будучыні. Акрамя ўнутранай каштоўнасці, такое супрацоўніцтва і абмен перадавым вопытам можа прынесці значныя практычныя перавагі, такія як скарачэнне дублявання, стымуляванне ўзаемадзеяння і зніжэнне выдаткаў.

Раздзел III - Палітыкі

41. Пункты 6-16 Хартыі змяшчаюць яе асноўныя рабочыя палажэнні. У іх вызначана палітыка ў кожнай канкрэтнай вобласці практычнага выканання задач і прынцыпаў, указаных у пункце 5. Палітыкі выкладзеныя ў агульных рысах, што дае дзяржавам-членам пэўную свабоду дзеянняў па іх рэалізацыі, і, вядома ж, прымяняюцца палажэнні пункта 4 (гл. пункт 38 вышэй).

6. Фармальная агульная і прафесійная адукацыя

42. Як ужо адзначалася вышэй, такія формы адукацыі з'яўляецца асновай ўсіх намаганняў Савета Еўропы ў гэтай галіне, паколькі яны маюць

тэндэнцыю прадастаўляць значныя перавагі, дзе дзяржавы добра падрыхтаваныя, каб змяніць сітуацыю і дамагчыся вынікаў, пры гэтым аднак не выключныя і іншыя формы адукацыі. Гэта палажэнне з'яўляецца добрым прыкладам прымянення палажэнняў пункта 4, паколькі ў некаторых штатах іх канстытуцыі і адукацыйныя структуры дазваляюць цэнтральнаму ўраду самастойна ўносіць змены ў навучальныя праграмы, у той час як у іншых урад мае права толькі прымушваць і заахвочваць іншыя органы, якія маюць паўнамоцтвы на ўнясенне пераможных зменаў. У федэральных дзяржавах федэральны ўрад зусім не нясе адказнасці за правядзенне або вымагальніцтва правядзення якіх-небудзь змяненняў у сістэме навучання. Акрамя таго, некаторыя дзяржавы ўжо даўно правялі адпаведныя змены, а таму будуць іншыя прыярытэты, у той час як для іншых гэта толькі стане іх прыярытэтам. Хартыя ж у гэтых адносінах дае свабоду дзеянняў у выкарыстанні розных метадаў і варыянтаў навучання. Іншая сфера, у якой існуюць пэўныя адрозненні, – гэта арганізацыя фармальнай адукацыі паміж агульнымі і прафесійна-тэхнічнымі навучальнымі патокамі. Таму ў тэксце выкарыстоўваюцца тыя фармулёўкі, якія кожная дзяржава магла б выкарыстоўваць у рамках дзеючай у такой дзяржаве формы навучання.

43. Аўтары Хартыі разгледзелі прапанову міжнародных адукацыйных НДА пра ўключэнне паняцця «кампетэнцыі» у адукацыю для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека на розных іх узроўнях, замест ўзроўню навучальных праграм. Тэрмін «кампетэнцыі» ўсё часцей выкарыстоўваецца ў навуковай літаратуры і на практыцы для апісання сукупнасці навыкаў, ведаў і адносін. Ён факусуецца больш на выніках, а не на задачах вучня, і прызнае, што гэтыя вынікі могуць быць складанымі. Рэдакцыйная група ўбачыла пэўную прывабнасць гэтай сучаснай тэрміналогіі, але у той жа час прыйшла да высновы, што яна яшчэ недастаткова добра арганізаванае і зразумелае, у адрозненне ад паняцця «навучальныя праграмы», зразумелага для ўсіх. Аднак мэта гэтага палажэння, якую варта чытаць з азначэннямі, якія змяшчаюцца ў пункце 2 вышэй, несумненна заключаецца ў тым, што адукацыя, якую прадастаўляюць, - гэта нават не працэс перадачы ведаў, а і працэс развіцця навыкаў і ўздзеяння на адносіны з мэтай заахвочвання да актыўнага ўдзелу ў жыцці грамадства і абароны правоў чалавека.

44. У другім сказе падкрэсліваецца, што ўключэнне адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ў

навучальныя планы не з’яўляецца аднаразовым працэсам, таму што ўвесь час існуе неабходнасць у пераглядзе такіх навучальных планаў з мэтай іх адпаведнасці рэальнасці і забеспячэння эфектыўных метадаў навучання. І гэта тычыцца любой дзяржавы, незалежна ад таго, як доўга гэтыя прадметы ўваходзілі ў іх навучальныя планы.

7. Вышэйшая адукацыя

45. Розніца з вышэйшымі навучальнымі ўстановамі ў параўнанні з навучальнымі ўстановамі ніжэйшага ўзроўня складаецца ва ўжыванні такіх ўступных дзеясловаў, як «павінна садзейнічаць уключэнню», а не «павінны ўключаць у сябе». Гэта сведчыць аб тым, што у большасці, калі не ва ўсіх дзяржавах, вышэйшыя навучальныя ўстановы, як правіла, аўтаномныя ў вызначэнні адукацыйных праграм. Тое ж самае тычыцца і тэмы акадэмічнай аўтаноміі, якая была асноўным прадметам заклапочанасці Кіруючага Камітэта па вышэйшай адукацыі, калі ён разглядаў прапанову аб стварэнні новага рамачнага дакумента ў 2007 годзе. Да паняцця «вышэйшыя навучальныя ўстановы», вядома ж, уваходзяць універсітэты, але яно гэтым не абмяжоўваецца.

8. Дэмакратычнае кіраванне

46. Першы сказ пункта падкрэслівае аднолькавыя перавагі дэмакратычнага кіравання ў адукацыйных установах, якое з’яўляецца мэтазгодна і выгадным метадам кіравання, прадастаўляе навучэнцам магчымасць на практыцы ўвасабляць паняцце дэмакратыі і павагі да правоў чалавека. Другі сказ пункта заахвочвае да актыўнага ўдзелу ў такім выглядзе кіравання зацікаўленых бакоў, выкарыстоўваючы для гэтага «належныя сродкі», якія маглі б ўключаць рэкамендацыйныя цыркуляры і навучанне. У гэтым працэсу таксама маглі б далучыцца метады, якія спрыялі б больш актыўнаму і працягламу ўдзелу студэнтаў на ўсіх узроўнях адукацыі, і якія прызнаныя грамадскасцю як найбольш эфектыўныя спосабы практычнага прымянення адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства.

47. Паняцце «кіраванне» на англійскай мове (якая з’яўляецца мовай Хартыі), з’яўляецца досыць складаным для яго перакладу на іншыя мовы адным словам. Яно выходзіць за рамкі паняццяў простага кіравання і працэсаў прыняцця рашэнняў, ўзаемасувязі паміж гэтымі працэсамі і рашэннямі, ўзгадненні каштоўнасцяў і пераваг. Адно з азначэнняў гэтага паняцця гучыць так: «Упраўленне ўключае працэсы і інстытуты, з дапамогай якіх выяўленыя каштоўнасці і перавагі пераводзяць на

калектыўныя дзеянні, якія павышаюць бяспеку, дабрабыт і маральнае развіццё групы і індывідуальных членаў».

Больш падрабязнае вызначэнне гэтага тэрміна прыведзена ў дакладзе Канферэнцыі СЕ па пытаннях кіравання ў галіне вышэйшай адукацыі, якая адбылася ў 2005 годзе, і на якой было праведзена актыўнае абмеркаванне гэтага тэрміна, яго значэння, перакладу і сфераў практычнага прымянення. Такім чынам, на канферэнцыі гэтае паняцце абмяркоўвалася у першую чаргу у кантэксце вышэйшай адукацыі, і кіравання іншымі ўстановамі будзе мець некаторыя адрозненні, паколькі многія з вызнаваных прынцыпаў ўвасабляюцца ва ўсіх напрамках прымянення гэтага паняцця.

9. Прафесійная падрыхтоўка

48. Без прафесійнай падрыхтоўкі настаўнікаў і іншых удзельнікаў сістэмы адукацыі і за яе межамі, напрыклад лідэраў моладзевых арганізацый, адукацыя для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыю ў галіне правоў чалавека можа быць абсалютна неэфектыўнай і нават больш дрэннай, чым марнай. Гэтая тэма вельмі адрозніваецца ад традыцыйных прадметаў навучання, і тыя, хто будуць выкладаць яе, маюць, перш за ўсё, самі яе вывучыць. Метады выкладання такога прадмета таксама розныя, і павінны быць вывучаныя. І гэтае палажэнне падкрэслівае важнасць навучання не толькі настаўнікаў, але і тых, хто іх вучыць.

10. Роля няўрадавых і моладзевых арганізацый і іншых удзельнікаў

49. Важнасць ролі НДА і моладзевых арганізацый у адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека ўжо падкрэслівалася ў 14-м пункце прэамбулы і падпункце d пункта 5. Гаворыцца не толькі пра тое, што яны робяць шмат для рэалізацыі гэтых формаў адукацыі, але і пра тое, што яны прымаюць актыўны ўдзел у навуковых даследаваннях і ў лабіяванні ўрада і павышэнні інфармаванасці грамадскасці. Акрамя таго, вельмі часта толькі яны прадастаўляюць магчымасць вучням, дзецям і моладзі на практыцы выкарыстоўваць прынцыпы абароны правоў чалавека і дэмакратыі. Іх праца і яе значэнні павінны быць прызнаныя, і гэта з'яўляецца асноўнай мэтай гэтага палажэння. Таму менавіта ў першых двух прапановах палажэння гаворыцца пра тое, што дзяржавы павінны надаваць асаблівую ўвагу іх ролі і каштоўнасці

іх дзеянняў у развіцці адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. Як паказана ў п.5.d, не існуе ніводнага абавязацельства прадастаўляць якую-небудзь пэўную падтрымку гэтым арганізацыям, паколькі такая падтрымка можа адрозніявацца ў залежнасці ад рэсурсаў і прыярытэтаў дзяржаў. Апошняя прапанова гэтага пункта сфармулявана ў больш шырокім сэнсе, дзе іншыя бакі, у прыватнасці, сродкі масавай інфармацыі і шырокая грамадскасць, ўключаюцца ў працэс распаўсюджвання і прапаганды адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека. Тып фармулёвак тут дастаткова агульны, што дазваляе дзяржавам праводзіць гэты працэс так, як яны лічаць патрэбным у сваіх рэаліях. Ён можа, напрыклад, ўключаць у сябе размяшчэнне артыкулаў у газетах, тэлевізійныя рэкламныя кампаніі, інтэрнэт-сайты, працу з асацыяцыямі бацькоў і настаўнікаў, прафсаюзамі, рэлігійнымі групамі і гэтак далей.

11. Крытэрыі ацэнкі

50. Як і ў любой форме адукацыі павінны існаваць крытэрыі ацэнкі яе эфектыўнасці. Распрацоўка такіх крытэрыяў – гэта досыць складаны працэс, але спробы распрацаваць такія крытэрыі і паказчыкі былі і на міжнародным узроўні. У канчатковым рахунку, кожная дзяржава самастойна вызначае ўласныя крытэрыі ацэнкі, але значную дапамогу ў гэтым працэсе можна атрымаць ад міжнароднага супрацоўніцтва з мэтай абмену вопытам і распрацоўкі агульных крытэраў, асабліва ў рамках Савета Еўропы, рэгіянальных аб'яднанняў еўрапейскіх дзяржаў, або праз каардынатараў сеткі (гл. пункты 12, 14, 15 і 16 ніжэй). У другім сказе гэтага палажэння, у прыватнасці, падкрэсліваецца важная роля водгукаў вучняў у распрацоўцы такіх крытэраў.

12. Даследчая дзейнасць

51. першым сказе, даследчая дзейнасць не абавязкова павінна праводзіцца на ўзроўні ўрадаў, па вялікім рахунку вопыт у галіне адукацыі – гэта тое, што робяць НДА на міжнародным і дзяржаўным узроўнях, і іншыя ўстановы, якія незалежныя ад урада, нават калі яны маюць магчымасць карыстацца дзяржаўным фінансаваннем канкрэтных праектаў. Даследчая дзейнасць мае шмат мэтаў і атрымальнікаў выгады. Асноўнымі мэтамі такой дзейнасці з'яўляецца прадастаўленне ацэнкі бягучай сітуацыі і параўнальнай інфармацыі, каб дапамагчы тым, хто ўдзельнічае ў адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі

ў галіне правоў чалавека, правільна ацаніць эфектыўнасць іх дзеянняў і павысіць іх выніковасць, тым самым памяншаючы аб'ём непатрэбных высілкаў і выдаткаў. У другім сказе прыведзены доўгі, але не вычарпальны («акрамя іншага») спіс прыкладаў магчымых напрамкаў даследаванняў. Апошняя прапанова аб правядзенні сумесных з іншымі дзяржавамі-членамі СЕ даследаванняў цесна звязана з палажэннямі аб супрацоўніцтве, выкладзенымі ў пунктах 15 і 16.

13. Навыкі ў прасоўванні сацыяльнай згуртаванасці, павагі да разнастайнасці і ў рэгуляванні адрозненняў і канфліктаў

52. Гэта палажэнне канкрэтызуе прынцыпы, выкладзеныя ў пункце 5 f, а таксама змяшчае заўвагі, дастасаваныя і тут. Яно выходзіць за рамкі вузкай канцэпцыі адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека як прадметаў навучання, каб заахвочваць прымяненне прынцыпаў гэтых відаў адукацыі ў любой іншай сферы навучання. Сутнасць гэтага вучэння заключаецца ў тым, каб жыць разам у шырокім грамадстве, паважаючы адрозненні і вырашаючы канфлікты без гвалту. Як гучаць вызначэнні паняццяў адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, яны прызначаныя не толькі і нават не столькі для атрымання ведаў, колькі для набыцця навыкаў і змены стаўлення. Асаблівы акцэнт робіцца на барацьбу з усімі формамі дыскрымінацыі і гвалту, асабліва тымі, якія могуць негатыўна ўплываць на школы, здзекі і прыгнёту, ці гэта будзе фізічныя, псіхалагічныя ці, часцей тыя, якія пранікаюць праз Інтэрнэт («кібер-здзекаў»).

Раздзел IV - Ацэнка і супрацоўніцтва

14. Ацэнка і агляд

53. Рэдакцыйная група палічыла за лепшае сістэму самаацэнкі кожнай дзяржавай-членам, маючы на ўвазе, што большасць дзяржаў-членаў не схіляліся да знешняй сістэмы маніторынгу па розных прычынах, у тым ліку па прычыне кошту такой формы кантролю. Такая ацэнка павінна праводзіцца рэгулярна і дбайным метадамі і кантралявацца. Гэтае палажэнне цесна звязана з палажэннямі пункта 11 аб крытэрах адзнакі, пункта 12 аб даследчай дзейнасці і пункта 15 аб супрацоўніцтве. У другім сказе асобна гаворыцца пра тое, што дзяржавы павінны супрацоўнічаць з іншымі краінамі ў працэсе ацэнкі, а ў трэцім, што яны таксама могуць прасіць дапамогі ў Савета Еўропы. Абодва гэтыя напрамкі

дзейнасці могуць быць вельмі карыснымі, але толькі на добраахвотнай аснове.15. Coopération aux activités de suivi

54. У гэтым палажэнні гаворка ідзе пра выдатную працу па супрацоўніцтве ў гэтай галіне дзяржаў-членаў Савета Еўропы, вопыт якіх вылічаецца яшчэ з 1997 года, і аб засяроджванні на вядзенні далейшай дзейнасці ў рамках Хартыі. У трох падпунктах (*a*, *c* і *d*) акцэнт робіцца на дзейнасці саміх урадаў у гэтым кірунку, а ў падпунктах b і e аб дзейнасці ўрадаў па стымуляванню і падтрымцы супрацоўніцтва з боку людзей і арганізацый у межах сваёй тэрыторыі. Агульнаеўрапейскія сеткі, каардынатары дзяржаў-членаў па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, НДА і арганізацыі шмат чаго дасягнулі за гэтыя гады, і мэта супрацоўніцтва у гэтым кантэксце заключаецца ў тым, каб і ў далейшым прасоўваць гэтыя сувязі і сінэргіі. Гэтак жа, сумеснымі дзеяннямі ўрады могуць пазбегнуць марнатраўнага дублявання і дасягнуць больш эфектыўнага выкарыстання абмежаваных рэсурсаў.

55. Тэрмін «кадыфікацыя» у падпункце *c* азначае трансфармацыю прыкладаў належнай практыкі ў тое, што падобна да нормы, якая з’яўляецца адпаведнасцю, але больш верагодна, інструкцыяй або рэкамендацыяй. Па сваёй прыродзе такая кадыфікацыя, у першую чаргу, прызначана для прымянення дзяржавамі-членамі ў межах іх юрысдыкцыі, але сумесна ўзгодненыя кіруючыя прынцыпы або правілы, якія павінны прымяняцца некалькімі дзяржавамі-членамі, таксама магчымыя. І сапраўды, Хартыя сама па сабе з’яўляецца прыкладам кадыфікацыі належнай практыкі.

16. Міжнароднае супрацоўніцтва

56. Гэта палажэнне пашырае сферу супрацоўніцтва з іншымі міжнароднымі арганізацыямі, якія з’яўляюцца партнёрамі Савета Еўропы ў рабоце па распаўсюджванню адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека, галоўным чынам, гэта Арганізацыя Аб’яднаных Нацый, Еўрапейскі Саюз і Арганізацыя па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе. Гэтыя чатыры арганізацыі маюць цесныя сувязі на ўзроўні сакратарыята, і сумесна арганізавалі шмат нарад па гэтым пытанні, але гэта палажэнне накіравана на заахвочванне больш цесных сувязяў не толькі паміж дзяржавамі-членамі, але і ўнутры іх, таму што часта бывае так, што дзяржаўныя служачыя, якія працуюць над гэтай тэмай у адной міжнароднай арганізацыі, не ведаюць аб працы па гэтым жа пытанні, якая праводзіцца ў іншай міжнароднай арганізацыі. Мэтай

гэтага палажэння з’яўляецца распаўсюджванне пераваг Хартыі і прынятых палітык і практык, як па ўсёй Еўропе, так і за яе межамі. Вядома ж, гэта палажэнне не перашкаджае дзяржавам-членам, якія таксама з’яўляюцца членамі іншых міжнародных арганізацый, абменьвацца вопытам і лепшымі практыкамі непасрэдна з гэтымі арганізацыямі.

Адукацыя грае цэнтральную ролю ў папулярызацыі асноўных каштоўнасцяў Рады Еўропы: дэмакратыі, правоў чалавека і вяршэнства закона, а таксама папярэджвае парушэнні правоў чалавека. Яна прадухіляе гвалт, расізм, экстрэмізм, ксенафобію, дыскрымінацыю і нецярпімасць. Аб растучым узроўні ўсведамлення яе ролі сведчыць прынятае 47 дзяржавамі-членамі ў рамках Рэкамендацыі CM / Rec (2010) 7 Хартыі Савета Еўропы па адукацыі для дэмакратычнага грамадзянства і адукацыі ў галіне правоў чалавека (АДГ / АГПЧ). Хартыя ствaралася на працягу некалькіх гадоў на аснове маштабных кансультацый і не мае абавязковага характару. Яна закліканая стаць важным даведкавым дакументам для ўсіх, хто займаецца выхаваннем грамадзянскасці і адукацыяй у галіне правоў чалавека. Хартыя вызначыць асноўныя напрамкі дзейнасці і надасць новы імпульс рабоце дзяржаў-членаў, будзе спрыяць распаўсюджванню эфектыўнай практыкі і павышэнню стандартаў у Еўропе і за яе межамі.

PREMS 144917

BEL

www.coe.int

Савет Еўропы з'яўляецца вядучай арганізацыяй кантынента па абароне правоў чалавека.У склад гэтай арганізацыі уваходзяць 47 дзяржаў-членаў, у тым ліку 28 членаў Еўрапейскага саюза. Усе дзяржавы-члены Савета Еўропы падпісалі Еўрапейскую Канвенцыю па абароне Правоў чалавека і асноўных свабод, дамову, распрацаваную для абароны правоў чалавека, дэмакратыі і вяршэнства закона. Еўрапейскі суд па правах чалавека назірае за рэалізацыяй Канвенцыі ў дзяржавах-членах.

9 789287 185396

http://book.coe.int
ISBN 978-92-871-8539-6
€5/US$10

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE